

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	5
İÇİNDEKİLER	7
KISALTMALAR	11
GİRİŞ	13

BİRİNCİ BÖLÜM

PİRAMİT SATIŞ SİSTEMİNİN TANIMI, TERMİNOLOJİK AÇIDAN DEĞERLENDİRİLMESİ, ORTAYA ÇIKIŞI VE MEVCUT YASAL DÜZENLEMELER

I. PİRAMİT SATIŞ SİSTEMİNİN TANIMI.....	17
A. Genel Olarak.....	17
B. Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un Yaptığı Tanım.....	18
C. Öğretide Yapılan Tanımlar	19
II. "PİRAMİT SATIŞ SİSTEMİ" KAVRAMININ TERMİNOLOJİK AÇIDAN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	21
III. PİRAMİT SATIŞ SİSTEMİNİN ORTAYA ÇIKIŞI.....	23
A. Piramit Satış Sisteminin Dünya Tarihinde Ortaya Çıkışı.....	23
B. Piramit Satış Sisteminin Türkiye Tarihinde Ortaya Çıkışı.....	24
IV. KARŞILAŞTIRMALI HUKUKTA PİRAMİT SATIŞ SİSTEMİNE İLİŞKİN DÜZENLEMELER	27
A. Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Mevcut Düzenlemeler	28
B. Avrupa Birliğindeki Mevcut Düzenlemeler	31
C. Birleşik Krallıktaki Mevcut Düzenlemeler	34
D. Avusturya'daki Mevcut Düzenlemeler.....	36
V. TÜRK HUKUKUNDA PİRAMİT SATIŞ SİSTEMİNE İLİŞKİN DÜZENLEMELER.....	36
A. Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Kapsamında Yapılan Düzenlemeler	36
1. Genel Olarak.....	36
2. Piramit Satış Sistemine İlişkin Düzenleme	37
B. İş Yeri Dışında Kurulan Sözleşmeler Yönetmeliği Kapsamında Yapılan Düzenlemeler	40

İKİNCİ BÖLÜM

PİRAMİT SATIŞ SİSTEMİNİN UNSURLARI VE HUKUKİ NİTELİĞİ, SİSTEMİN KURULMA TÜRLERİ VE NETWORK MARKETİNG SİSTEMİ İLE KARŞILAŞTIRILMASI

I.	PİRAMİT SATIŞ SİSTEMİNİN UNSURLARI VE HUKUKİ NİTELİĞİ.....	43
A.	Piramit Satış Sisteminin Unsurları.....	43
1.	Sistemin En Üst Hattında Yer Alan Kurucu İrade.....	45
2.	Katılımcılar.....	45
3.	Kazanç Vaadi ve Beklentisi.....	46
4.	Katılım Bedeli Ödeme.....	47
5.	Aynı Koşullar Altında Yeni Katılımcılar Bulma.....	48
6.	Sistemdeki Temel Finansal Kaynağın Ödenen Katılım Bedelleri Olması.....	49
B.	Piramit Satış Sistemi İçerisinde Akdedilen Sözleşmenin Hukuki Niteliği.....	50
1.	Genel Olarak.....	50
2.	Piramit Satış Sistemi İçerisinde Akdedilen Katılım Sözleşmesinin Hukuki Niteliği.....	51
a)	İsimli - İsimsiz Sözleşme Tartışması Bakımından Değerlendirilmesi.....	52
b)	İsimsiz Sözleşmeler İçerisindeki Türünün (Karma, Bileşik, Sui Generis) Belirlenmesi.....	53
i.	Vekalet Sözleşmesinin Unsurları Bakımından Değerlendirilmesi.....	55
ii.	Üçüncü Kişi Yararına Sözleşmenin Unsurları Bakımından Değerlendirilmesi.....	57
iii.	Tüketim Ödücü Sözleşmesinin Unsurları Bakımından Değerlendirilmesi.....	59
iv.	Adi Ortaklık Sözleşmesinin Unsurları Bakımından Değerlendirilmesi.....	60
v.	Satış Sözleşmesinin Unsurları Bakımından Değerlendirilmesi.....	63
iv.	Kanaatimiz.....	64
c)	Çerçeve Sözleşme Olup Olmadığı Bakımından Değerlendirilmesi.....	66
d)	Diğer Hukuki Nitelikler Bakımından Değerlendirilmesi.....	68
3.	Katılım Sözleşmesinden Doğan Katılım Bedeli Ödeme Borcunun Eksik Borç Çerçevesinde Değerlendirilmesi.....	69
II.	PİRAMİT SATIŞ SİSTEMİNİN KURULMA TÜRLERİ.....	72
A.	Genel Bilgiler.....	72

B.	Kurulma Türleri	73
1.	Çıplak Piramit Satış Sistemi	73
2.	Network Marketing Sistemi Görünümü Altında Kurulması (Ürün Bazlı Piramit Satış Sistemi)	75
3.	Network Marketing Sisteminin Piramit Satış Sistemine Dönüşmesi	79
III.	PİRAMİT SATIŞ SİSTEMİ İLE NETWORK MARKETİNG SİSTEMİNİN KARŞILAŞTIRILMASI	81
A.	Genel Olarak	81
B.	Network Marketing Sistemi	83
1.	Network Marketing Sisteminin Tanımı	83
2.	Network Marketing Sisteminin Özellikleri	84
3.	Network Marketing Sisteminin Unsurları	86
a)	Doğrudan Satış Şirketi	86
b)	Distribütör	87
c)	Sponsor	87
d)	Sisteme Kaydolmak	89
e)	Tüketiciye Satış	89
4.	Network Marketing Sisteminin İşleyişi	90
C.	Network Marketing Sistemiyle Piramit Satış Sisteminin Karşılaştırılması ve Ayrımına İlişkin Hususlar	93

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

PİRAMİT SATIŞ SİSTEMİ KURULMASININ SONUÇLARI VE KATILIMCILARIN BAŞVURABİLECEĞİ HUKUKİ YOLLAR

I.	BİR PİRAMİT SATIŞ SİSTEMİ KURULMASININ SONUÇLARI	97
A.	Özel Hukukta Ortaya Çıkan Sonuçlar Bakımından Değerlendirilmesi	97
1.	Hukuka Aykırılık Bakımından Değerlendirilmesi	97
a)	Hukuka Aykırılık	97
i.	Emredici Hükümlere Aykırılık	100
ii.	Ahlaka Aykırılık	101
b)	Piramit Satış Sisteminin Hukuka Aykırılığı	102
2.	Hukuka Aykırılığın Sonuçları	103
a)	Kesin Hükümsüzlüğün Sonuçları	103
b)	Bir Piramit Satış Sisteminden Doğan Hukuki İşlemlerin Kesin Hükümsüzlüğünün Sonuçları	104
c)	Kesin Hükümsüzlüğün İfa Edilmiş Edimlerin Geri İstenmesi Bakımından Sonuçları	105

i.	Sistemin İşleyişini ve Unsurlarını Bilmeyenler Bakımından Sonuçları.....	106
(1)	İstihkak Davası	107
(2)	Sebepsiz Zenginleşme Davası	109
ii.	Sistemin İşleyişini ve Unsurlarını Bilenler Bakımından Sonuçları	112
B.	Ceza Hukuku Yaptırımları Kapsamında Değerlendirilmesi.....	116
1.	Genel Olarak.....	116
2.	Dolandırıcılık Suçu.....	117
a)	Genel Olarak.....	117
b)	Maddi Unsurlar	118
c)	Manevi Unsurlar.....	121
3.	Piramit Satış Sisteminin Dolandırıcılık Suçu Kapsamında Değerlendirilmesi.....	122
C.	İdari Yaptırımlar Kapsamında Değerlendirilmesi.....	129
II.	KATILIMCILARIN BAŞVURABİLECEĞİ HUKUKİ YOLLAR	131
A.	İhbar ve Şikâyette Bulunma	131
B.	Tüketici Hakem Heyetine Başvurma ve Tüketici Mahkemesinde Dava Açma.....	131
C.	Bakanlığa Başvurma	134
	SONUÇ.....	135
	KAYNAKÇA.....	141

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliđi
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
Bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
CD.	: Ceza Dairesi
CGK	: Ceza Genel Kurulu
CMK	: 5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu
DSA	: Direct Selling Association
E.	: Esas
eTKHK	: 4077 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun
FTA	: Fair Trading Act
FTC	: Federal Trade Commission
HD.	: Hukuk Dairesi
HGK	: Hukuk Genel Kurulu
K.	: Karar
RG.	: Resmî Gazete
S.	: Sayı
s.	: sayfa
SBE	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
T.	: Tarih
TBK	: 6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu
TCK	: 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu
TKHK	: 6502 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun
Y.	: Yıl
Yönetmelik	: İş Yeri Dışında Kurulan Sözleşmeler Yönetmeliği

GİRİŞ

6502 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'da (TKHK)¹ ifade edilen ismiyle "Piramit satış sistemi" veya ülkemizde yaygın kullanılan adıyla saadet zinciri; katılımcıların, herhangi bir mal veya hizmet almaksızın veya düşük maliyetli ürünleri yüksek fiyatlara almak suretiyle maddi bir bedel ödemesi karşılığında sisteme dahil olduğu ve sistem kurucuları tarafından kendilerine vaat edilen kazancı elde edebilmek için sisteme kendileri gibi davranacak yeni katılımcıları eklemek suretiyle bir silsileyi devam ettirdiği, yasal olmayan ve gerçekleşmesi imkânsız bir yatırım sistemidir.

Çalışmanın ana konusunu, karşılaştırmalı hukukta "Ponzi şeması", "piramit şeması", "sonsuz zincir" gibi kavramlarla ifade edilen, ülkemizde ise "saadet zinciri", "titan" gibi isimlerle bilinen "Piramit Satış Sistemi" oluşturmaktadır. TKHK m. 80'de kaleme alınan ve öz olarak Ponzi şemasını yasaklayan hüküm "Piramit Satış Sistemi" başlığı altında düzenlendiğinden dolayı çalışmamızda da yasal olmayan Ponzi şemasını ifade etmek için, Kanun diline uygun olarak ve dar anlamda "Piramit Satış Sistemi" kavramını kullanılacaktır.

Piramit satış sistemi ilk olarak 1920 yılında Charles Ponzi tarafından Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) hayata geçirilmiş ve milyon dolarlık bir yatırımcı zararıyla sonuçlanmıştır². Ülkemizde ise ilk olarak 1990'lı yıllarda Titan Saadet Zinciri adlı organizasyon tarafından kullanılmıştır. Ekonomik temelden yoksun bu sistemden kaynaklanan birçok mağduriyet yaşanmasına karşın 90'lı yıllardan günümüze kadar kurulan saadet zincirlerinin sayısı her geçen yıl artarak devam etmiştir. Ülkemizde son büyük örneği ise 2016 yılında M. A. tarafından kurulan ve 2018 yılında hakkında soruşturma başlatılan Çiftlik Bank oluşumudur. Esasen Ponzi şemasına dayanan bu oluşumda, yatırımcılardan 511 milyon TL toplanmış, toplanan miktarın bir kısmıyla sistemde yer alan yatı-

---

¹ Bkz. RG., 28.11.2013, S. 28835.

² **Yılmaz, A.** (2015, Ekim), "Fikir Satma Temeline Dayanan Dolandırıcılıklar (Ponzi Dolandırıcılığı)", *Jandarma Dergisi*, S. 143, s. 42.

rımcılara ödeme yapılmış ancak birçok yatırımcı ödediği miktarı geri alamamıştır³.

28.11.2013 tarihinde yürürlüğe giren 6502 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un 80. maddesi ile piramit satış sisteminin tanımı yapılmış ve bu sistemin kurulması, yayılması ve tavsiye edilmesi Kanun'un emredici hükmü gereği yasaklanmıştır. Kanun'un açık hükmüne rağmen sisteme katılanların herhangi bir emek veya çaba göstermeksizin para kazanma veya bir mal varlığı elde etme beklentisinden dolayı sistem cazibesini korumuştur ve korumaya devam edecektir. Bu nedenle, ilerleyen yıllarda da özellikle gelişen teknolojinin sağladığı kolaylıkla, çeşitli isimler ve farklı görünümde altın kurulacak olan piramit satış sistemlerine katılanların yaşayacağı sosyal ve ekonomik mağduriyetin kaçınılmaz olacağı öngörülebilir bir durumdur. Dolayısıyla konunun mahiyeti güncelliğini ilerleyen dönemlerde de korumaya devam edecektir. Tüm bu açıklamalar doğrultusunda sistemin hukuksal boyutuyla incelenmesi önem arz etmektedir.

Bu çalışmada, öncelikle piramit satış sisteminin tanımı yapılarak sonrasında tarihteki ilk örneği, ülkemizde ortaya çıkışı, yerli ve yabancı hukukta yer alan mevcut düzenlemelerine yer verilerek; sistemin esaslı unsurlarının, sistemin kendisine kuruluş ve işleyiş bakımından benzeyen ve kurulmasında yasal engel bulunmayan network marketing sistemi ile karşılaştırılmasının, sistemi kuran veya işletenlerin tabii olacağı hukuki, cezai ve idari yaptırımların ayrıntılı şekilde incelenmesi hedeflenmiştir. Bu kapsamda çalışmamız 3 ana bölüm ve alt başlıklardan oluşmaktadır.

Çalışmamızın birinci bölümünde, öncelikle sistemin öğretilde yer alan çeşitli tanımlarına yer verilerek "piramit satış sistemi" ifadesinin terminolojik açıdan değerlendirmesi yapılacaktır. Temelinde bir "satış" işlemine dayanmayan ancak yabancı dillerdeki ifadelerinden farklı olarak Türk Hukuk sisteminde "piramit satış sistemi" olarak adlandırılan bu sistemdeki kavram ve kapsam sorunu üzerinde durulacaktır. Sonrasında, piramit satış sisteminin dünya tarihinde ve Türkiye tarihinde yer alan ilk örneklerine yer verilecektir. Sistemin esaslı unsurlarını ele alabilmek için ortaya çıkan ilk örnekleri incelemek önem arz etmektedir. Yine bu bölümde, piramit satış sistemine ilişkin karşılaştırmalı hukukta

³ **Kınık, F. & Aktürk, A. C.** (2019, 26 Mart), "Çiftlik Bank İddianamesinin Detayları Ortaya Çıktı", <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/ciftlik-bank-iddianamesinin-detaylari-ortaya-cikti/1430605> [Erişim tarihi: 23.12.2022].

ve Türk hukukunda yer alan mevcut yasal düzenlemeler ve önlemler incelenecektir.

Çalışmamızın ikinci bölümünde, ilk olarak, piramit satış sisteminin esaslı unsurları incelenerek sistem içerisinde kurulan sözleşmenin hukuki niteliği hakkında değerlendirmelerde bulunulacaktır. İkinci olarak, piramit satış sisteminin kuruluş şekilleri ayrıntılı olarak ele alınacaktır. Piramit satış sisteminin kuruluş şekli, ilerleyen bölümlerde ayrıntılı inceleneceği üzere, sisteme katılmak için verilen bedellerin geri alınıp – alınmayacağı konusu ve ceza hukuku kapsamında dolandırıcılık suçunun unsurlarının oluşup – oluşmadığı hususunda önem arz etmektedir. Bu nedenle sistemin kurulma çeşitleri ayrıntılı şekilde incelenecektir. Son olarak ise piramit satış sisteminin, unsurları bakımından kendisine çok benzeyen ancak hukuken yasaklanmamış olan network marketing sistemi ile karşılaştırılması yapılacaktır. Her iki sistemin birbirlerine çok benzemesi ve network marketing görünümü altında piramit satış sistemi kurulabilmesi nedeniyle, çalışmamızda network marketing sözleşmesi de ayrıntılı olarak incelenecektir. Network marketing sisteminin, özel bir doğrudan satış türü olması nedeniyle; çalışmamızda doğrudan satış sistemi ile piramit satış sistemi ayrıca karşılaştırılmayacaktır.

Çalışmamızın üçüncü ve son bölümünde, piramit satış sisteminin hukuki, cezai ve idari sonuçları ile tarafların başvurabileceği hukuki çareler ele alınacaktır. Bu kapsamda öncelikle özel hukuk bakımından hukuka aykırılık ve kesin hükümsüzlük boyutları incelenecektir. Sonrasında ise konu, ceza hukuku kapsamında ve dolandırıcılık suçunun unsurları bakımından ele alınacaktır. Bu aşamada uygulanabilecek idari yaptırımlara da yer verilecektir. Son olarak ise, sisteme katılanların başvurabileceği hukuki çarelere yer verilerek çalışmamız tamamlanacaktır.

Çalışmamızda, konunun kapsamını genişletmemek adına Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un tarihsel gelişimi ve tüketiciyi koruyan diğer hükümlerine değinilmeyecektir.

Çalışmamızda sadece, piramit satış sisteminin, kendisiyle çok fazla ortak noktası olan network marketing sistemiyle karşılaştırılması yapılacak olup; doğrudan satış sistemi, pazarlamacılık ve simsarlık sözleşmesi gibi benzer noktaları bulunan sistem ve sözleşmelerle karşılaştırılması yapılmayacaktır.